

פירושו של רבינו 'אור החיים' הקדוש

פרשת שופטים

למעוניינים לקבל במייל את פירושו של 'אור החיים' הקדוש,

נא לשלוח בקשות למייל pnineeh@gmail.com

פרשת שופטים

יחזקאל שופטים וגו'. סמך מצוה זו למצות ג' פעמים וגו' שלפניה, להעיר שהגם שמצוך לעלות שלשה פעמים בשנה ליראות את פני ה' ושם היא עומדת סנהדרי גדולה קבועה אף על פי כן צריך למנות שופטים וכו' ולא יסמכו על בית דין שלפני ה' בלשכת הגזית לבד, והטעם כדי שלא תענה הדין עד עלות אל המקום, וטעם השוטרים אמרו בפסיקתא ר' אלעזר בן שמוע אומר אם יש שוטרים יש שופטים אם אין שוטרים אין שופטים ע"כ, הדברים מוכיחים שאם אין שוטרים אין חיוב מצות שופטים, ומעתה כל שיודעים ישראל שהעם אינם נשמעים לשופטים והשופטים אינם יכולים לכופם אין חיוב במינוי השופטים, וכל שהעם נשמעים לדייניהם בלא שוטרים חייבין למנות שופטים וקוראים אנו בשופט זה שופט ושופט:

תתן לך. פירוש שהממנים עצמן לא יאמרו בדעתן שלא תשלט עליהם מקל מרדותו של שופט ושופט כיון שהם הממנים אותו אלא שימנום לשפוט ולרדות אותם, והוא אומר **תתן לך** פירוש עליך:

בכל שעריך. טעם אומר **בכל**, שצריך למנות בכל עיר ועיר ובכל פלך ופלך בארץ ישראל, ובברייתא (ילקוט) אמרו ז"ל בכל שעריך בא הכתוב להקיש סנהדרי קטנה לסנהדרי גדולה מה גדולה דנה והורגת אף קטנה דגה והורגת ע"כ, ונראה שדרשתם היא מתיבת בכל שכלל הכתוב כל הסנהדרין יחד לומר ששופט בכח אחד:

ואומר אשר ה' אלהיך נותן לך אמרו ז"ל (מכות ז'). שבא לומר שאין חיוב האמור בענין אלא בארץ אשר ה' אלהיך נותן לך ולא בחוץ לארץ:

ואומר לשבטיך רבותינו ז"ל (ספרי) פרשוהו שמוסב למעלה, וקשה למה לא כתבו במקומו על זה הדרך תתן לך לשבטיך בכל שעריך אשר וגו', ואולי שנתכוון להסמיכה למאמר ושפטו את העם משפט צדק להעיר כי הוא זה טעם שמצוה לתת שופטים בכל עיר, ובעיר שיש ב' שבטים ב' שופטים כדי שישפטו משפט צדק, ודקדק לומר **את העם** פירוש שלא יהיה הפרש ביניהם ויהיו נדונים זה את זה בהשוואה כיון שכל שבט נידון לפני בית דינו, ובזה אנו מרוויחים ישוב מאמר **ושפטו** שאם בא להזהיר לדיינים היה לו לדבר נוכח כסדר שדיבר בסמוך לא תטה לא תכיר וגו', ורש"י ז"ל פירוש שהוא אזהרה לממנים למנות צדיקים, ולדבריו היה לו לומר על זה הדרך שופטים ששופטים בצדק וגו' תתן לך וגו' ולדרכנו יבא על נכון:

וראיתי לרמב"ם ז"ל (הל' סנהדרין פ"א) שהשמיט דין זה שצריך לכל שבט ושבט ולא כתב אלא שלכל עיר ועיר, ואולי שסובר הרמב"ם שכוונת רבותינו ז"ל שדרשו לשבטיך שצריך בית דין לכל שבט הוא קודם שדרשו שצריך בכל עיר, אבל אחר שצריך לכל עיר אין עוד צורך למנות לכל שבט, וזה לשון הברייתא בסנהדרין (דף ט"ז ע"ב) תנו רבנן מנין שמעמידין שופטים לישראל תלמוד לומר שופטים תתן וגו' לכל שבט ושבט מנין תלמוד לומר שופטים לשבטיך, לכל עיר ועיר מנין תלמוד לומר שופטים לשעריך ע"כ, וקשה למה דרש התנא תיבת לשבטיך שהוא בסוף פסוק קודם תיבת בכל שעריך שקדומה לה שמן הראוי היה לתנא להקדים דרשת בכל שעריך, אלא הרי זה מגיד שלא בא חיוב לשבטיך אלא קודם חיוב כל שעריך אבל אחר שצוה בכל שעריך אין מקום להצריך לשבטים, ולזה הרמב"ם שכתב חיוב בכל עיר אין מקום לומר בכל שבט, ולדרך זה דרשת התנא הוא על זה הדרך שמחייב הכתוב לתת שופטים לכל שבט בין יהיה בעשרה עיירות בין יהיה בעיר אחת, וחזר ואמר שאם יהיה בהרבה עיירות יתן לכל עיר ועיר:

ואם תאמר אם יתן בכל עיר למה הוצרך לומר לשבטיך, משום שזולת לשבטיך לא הייתי מפרש בכל שעריך בכל עיר ועיר שהייתי אומר שרוצה לומר שעריך של כללות ישראל בין שבארץ ישראל בין שבעבר הירדן לא של כל עיר ועיר שבארץ, ואחר אומר לשבטיך שפירושו הוא לכל שבט נתחייבנו לומר בכל שעריך בכל עיר, ולזה כשפסק הרמב"ם בכל עיר אין מקום לומר לשבטיך שאז תפרש בדבריו כדברי התום' שם בסנהדרין שאם יש בעיר ב' שבטים צריך ב' בתי דינים:

משפט צדק. ולא אמר בצדק כאומר (ויקרא י"ט ט"ו) בצדק תשפוט עמיתך, כאן העיר הערה גדולה לחפץ לשפוט בצדק, והוא כי כשירצה לעמוד הדין על משפט האנשים אשר להם הריב יהיה בסדר זה שיעביר מבין עיניו ב' הנושאים ולא יליביש משא ומתן ההלכות שיעשה באנשים אשר להם הריב לומר כפי זה יתחייב פלוני וכפי זה יהיה להיפך אלא יעשה עיונו וצדדי ההלכה כאלו אין אדם שצריך להוראה זו עתה אלא לעמוד על הדין לדעת הלכות התורה, ואחר שיעמוד עליו בדרך זה מה שיעלה

במצודתו ידין בו לבעלי דינים יזכה הזכאי ויתחייב החייב, והוא אומר **ושפטו את העם משפט פירוש** כבר הוא משפט בפני עצמו זה יהיה צדק, אבל זולת זה כשיעריך בדעתו בעת שמזקק ומצרף הדין לבעלי דינים על כל פנים יהיה א' יותר מתקרבת דעתו אליו ולא יצא המשפט צדק, ובפרט במשפטים שתלויים בשיקול הדעת ובהטיה מועטת בנקל יטה דעתו:

ובדרך רמז ירמוז על דרך אומר (תהלים צ"ו) ישפוט תבל בצדק, ואמרו אנשי אמת (זוהר ח"ג קצ"ח) כי ב"ד עליון יקרא צדק, ואמרו ז"ל (ביצה ט"ז.) כי בראש השנה מזונותיו של אדם קבועים וכו', והנה כשיפול ההפרש על הממון בין אדם לחבירו ועמדו לפני השופט אם ישפוט על פי התורה אשר צוה ה' כשיזכו הראוי לזכות וגו' הנה הם שופטים המשפט עצמו ששפט ב"ד עליון הנקרא צדק, והוא אומר **ושפטו את העם משפט צדק** פירוש ששפט בית דין העליון שנקרא צדק:

יט) לא תטה משפט וגו'. לא יחד האזהרה לשופטים וצוה לנוכח, להעיר כי כללות ישראל ישנם גם כן באלו אזהרות אם לא ימנו השופטים כדרך שנצטוו, הם המטים משפט הם העוברים על כל האמור:

כ) צדק צדק תרדוף וגו'. בא להזהיר כשיש בעיר ב' אנשים מופלגים בחכמה ושנים אחרים גם כן חכמים אלא שאינם בסוג הראשון אל יאמר אדם כיון ששני אנשים יכולין להורות ולשפוט בצדק לא אטריח את המופלגים לישא בעול מינוי הדיינות, או לצד שצריך להם טורח במינוים ימנע ויסתפק בקטנים, תלמוד לומר צדק צדק פירוש הגם שהשגת לדיינים שהם ראויים, עליך לחזור אחר היותר ראויים מהם:

כא) לא תטע לך אשרה וגו'. רבותינו ז"ל אמרו (סנהדרין ז'): כל המעמיד דיין שאינו הגון כאלו נוטע אשרה ע"כ, ולדבריהם אמר תיבת לך לומר שאינו מעלה עליו כאלו וכו' אלא אם כשיעמידנו תהיה כוונתו לאיזו סיבה שנוגעת ממנה, אבל זולת זה אם טעה בדין שאינו הגון וחשב שהוא הגון והעמידו אינו נחשב עליו כהעמדת אשרה:

דברים פרק-יז

א) לא תזבח וגו' אשר יהיה בו מום. ולא אמר אשר בו מום, כפי מה שדרשו ז"ל (ספרי) שבא הכתוב לאסור מום עובר, רמזו בתיבת יהיה לומר כל היות מום בין קבוע בין עובר. ואפשר עוד לומר שאם הוחלט בה אבר שנעשה בו בעלת מום ואמרו הרופאים שעל כל פנים צריך לחותכו הגם שעדיין לא חתכו הרי זה פסולה, והוא אומר **לא תזבח וגו' אשר יהיה בו מום** פירוש הגם שעתה אינו מום כיון שעומד להיות מום לא תזבחנו:

ב) כי ימצא בקרבך. אומר **בקרבך**, לחייב על הדבר לבני המקום ששם ימצא האיש עושה הרע ואחריהם יתחייבו כל יושבי הארץ, והוא מה שגמר אומר **באחד שעריך**, ורבותינו ז"ל (כתובות מ"ה): דרשו שעריך לגזירה שוה שער שנמצאו בו ולא שער שנידונו בו, ואמרו **אשר ה' אלהיך נותן לך**, נתקין לומר שעל מנת כן ה' נתנה לך:

לעבור בריתו. פירוש צריך שידע שהוא עובר ברית ה', ולזה צריך שיתרו בו ויודיעוהו מה גדלו מעשיו הרעים, גם רמז שאם אמר למתרים שהוא נשבע לעבוד עבודה זרה שיודיעוהו שקדמה לו ברית על זה ואין שבועתו חלה לבטל הראשונה והרי הוא עובר ברית ה' ויהרג:

יז) יומת המת. כפל לומר המת, להעיר כי אם לא נמצאו לו עדים והתראה בן מות הוא לשמים אלא שבעדים והתראה יומת בידי אדם המת שהיה עומד למיתה בידי שמים:

יח) כי יפלא וגו' למשפט. הוצרך לומר למשפט, להעיר שלא נאמרו דינים אלו אלא במורה שהוא ראוי להורות משפט, וכן אמרו במשנה (סנהדרין פ"ו): תלמיד שאינו ראוי להוראה פטור, אלא שראיתי בברייתא (שם פ"ז.) שדרשו פיטור תלמיד שאינו ראוי להוראה מאמרו כי יפלא במופלא שבב"ד, וכתבו רש"י ותוס' בהנחנקין שפירושו מופלא מומחה ולמעוטי תלמיד, והרמב"ם פירש בי"ד (הלכות ממרים פ"ג ה"ה) שהכוונה הוא מי שלא יפלא ממנו אלא דבר מופלא, ומעתה לפי זה אומר **למשפט** לומר שאין הדין האמור בזקן זה אלא בהוראה למעשה, וכמו שאמרו במשנה שם וז"ל אינו חייב עד שיורה לעשות שנאמר והאיש אשר יעשה בזדון ע"כ, והנה מפסוק זה אין הוכחה אלא על מעשהו על פי הוראתו ולא אם הורה לאחרים לעשות, ולמדין לה מאמרו למשפט שאם הורה לאחרים חייב:

או ירצה על זה הדרך **כי יפלא וגו' למשפט** הגם שהיה הלכה למעשה והורה לעשות הפך כוונת החולקים ונמצא הדין לא כן הוא אף על פי שהורה בדבר שחייב על זדונו כרת וכו' לא יומת פירוש הגם שהורה לעשות הפך הרבים החולקים עליו לא יומת עד שיורה לעשות הפך אשר יגידו עליו בית דין הגדול שבלשכת הגזית, וכן מוכיחים הדברים בסנהדרין:

טו) ודרשת והגידו לך. פירוש עליך אתה לדרוש שיאמרו לך טעם הדין, והם גם כן חייבים להגיד לך טעם דבריהם, אבל אם לא דרש אין חיוב עליהם להגיד לו:

טז) ועשית על פי הדבר. פירוש לא מבעיא המשפט עצמו שהגידו לך אלא אפילו משפטים אחרים הנבנים על פי שמועה זו, כי כמה משפטים יסתעפו מפרט משפט אחד:

יז) כי תבא וגו' ואמרת וגו' שום תשים וגו'. מאמרו **כי תבא** וגו' ואמרת משמע כי לא מצות ה' עליהם למלוך מלך אלא אם יאמרו הרשות בידם, וממה שגמר אומר **שום תשים** שיעור הלשון מוכיח שמצות ה' היא להמליך עליהם מלך:

ונראה שכוונת הכתובים היא על זה הדרך לפי שיש במינוי המלך ב' גדרים, א' שיהיה המבטח בו להנהיג המלחמות בעוצם חכמתו ולצאת כגבור ביום קרב כסדר מלכי האומות, וזה הוא דבר שנאו בעיני ה' כי סדר מלכי האומות לא ילכו בהם אחרי כשרון המעשה אלא אחרי תועליות החושיות הגם שלא ימצא בו דבר טוב מהמושכל, גם ישימו בו כסלם ותקותם ומן ה' יסור לבבם, וגדר ב' הוא לכבוד ולתפארת ישראל וכדי שה' יעשה בזכותו כדרך שהיה ה' מושיע ישראל ביד השופטים וביד מלכי ישראל הכשרים, וצא ולמד מדוד המלך וכו', ודבר זה הוא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם:

ולזה בא דברו הטוב כאן ואמר **כי תבא וגו' ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים** וגו' וזה גדר הראשון שזכרנו, וגמר אומר **שום תשים** וגו' פירוש לא יקום הדבר הרע הזה, אלא המשימות שתשים הוא על זה הדרך אשר יבחר ה' אלהיך בו, ואמרו רבותינו ז"ל (בתוספתא סנהדרין פ"ג) וז"ל אין מעמידין מלך בתחילה אלא על פי ב"ד של ע' זקנים ועל פי נביא וכו' ע"כ, ומלך המתמנה בסדר זה אינו כסדר מלך המתמנה על הגוים כמו שבא בדבריהם ככל הגוים. וכפי זה מאמר **שום תשים** היא מצוה ושלילת גדר שכנגד תנאיה, ולזה נתחכם ה' להקדים מאמר **ואמרת אשימה** וגו' להעירך את אשר יכין אליו לשלול אותו במאמר **שום תשים** וגו', שזולת זה לא הייתי מבין שאוסר לשום מלך ככל הגוים, והגם שיאמרו אשר יבחר אין מובן שבא לאסור ככל הגוים ויהיה זה וזה, ולא חש להבין במאמר **שום תשים** שהוא רשות מכפל **שום תשים**:

ותמצא שה' הקפיד על ישראל כששאלו בימי שמואל לתת להם מלך (ש"א ח'), והענין קשה למה יקפיד ה' עליהם והלא לו יהיה שכונת ה' בפסוק זה לרשות ולא למצוה סוף סוף הרשות נתונה, וכפי מה שכתבנו יש מקום לה' להקפיד על הדבר כיון שצוה ה' עליהם לבל יאמרו לשום מלך ככל הגוים כמו שפירשנו ושאלו המלך ואמרו (ש"א ח' ה') לשפטינו ככל הגוים לזה הקפיד ה', אבל אם היו שואלים להם מלך כרצונו יתברך לא לכח ולגבורה כדרך הגוים היו מקיימין מצות עשה:

וראיתי בסנהדרין פרק כהן גדול (כ'): שנחלקו רבותינו ז"ל וז"ל רבי יהודה אומר ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה רבי נהוראי אומר לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן שנאמר ואמרת אשימה עלי מלך וגו' ע"כ, ודברינו עולין לדברי ר' יהודה ולא לדברי ר' נהוראי, והגם שהלכה כרבי יהודה וכן פסק רמב"ם בפ"א מהלכות מלכים אף על פי כן צריך ליישב הכתוב לסברת רבי נהוראי שפשט אומר **שום תשים** יגיד שמצות ה' לשום מלך:

ואפשר לומר כי אם ישראל יהיו כשרים ולא ישאלו מלך והיה ה' למלך עליהם כדרך אומרו (ש"א י"ב) וה' אלהיכם מלככם, גם ה' יחפוץ להיות מלך ישראל הוא לבדו, אבל אם ישראל יכנסו בגדר שאלה שחפצים במלך עליהם אז מצות המלך עליהם לעשותו כאמרו **שום תשים**, ולזה לא אמר הכתוב **שום תשים** אלא אחר מאמר **ואמרת אשימה** וגו', וכפי זה אפילו אליבא דרבי נהוראי יפרש **שום תשים** מצוה אחר שיאמרו אשימה וגו':

כז) לבלתי רום לבבו. פירוש על דרך אומרם ז"ל (אבות פ"ו מ"א) ומלבשתו ענוה ויראה, והוא אומר כי באמצעות קריאת התורה לא ירום לבבו וגו', וכנגד היראה אמר לפני זה למען ילמד ליראה:

דברים פרק-יח

א לא יהיה לכהנים וגו' ונחלה לא יהיה וגו'. כפל הכתוב הענין לומר שהגם שעברו ונתנו להם נחלה אותה נחלה לא תקום לזכותם, והוא אומרו **ונחלה לא יהיה וגו'**. וטעם סמיכות מצוה זו למצות המלך, לומר שהמלך שוה לעם במצות האמורים בענין לתת להם מתנותיהם ולא ירום לבבו מאחיו בבלתי סור מן המצוה שמצוה ה' לכללות ישראל:

ג **תמים תהיה עם ה'**. פירוש לפי שצוה עליו בסמוך לבל יעונן ויכשף ולבל ישאל באוב וגו' אמר **תמים וגו'**, פירוש כלומר טעם כל הדברים הוא לדעת העתידות ולהתנהג על אשר יורו ולתקן החסרון כאשר יוכל עשות, אם תהיה עם ה' תמים תהיה לא יחסר לך דבר ואין מה שיגיד המזל עליך תתקיים לרעה, וזה לך האות אברהם שהתהלך לפני ה' הגם שהראה המזל עליו שלא יוליד נתהפך וילד (שבת קנ"ו:), וכפי זה תיבת **תהיה** נמשכת למעלה ולמטה על זה הדרך תמים תהיה אם תהיה עם ה', או על זה הדרך תמים תהיה כשאתה עם אלהיך:

ד **כי הגוים וגו' ישמעו**. פירוש יש להם לשמוע ולקבל את אשר יגידו להם המעוננים כי יודיעום המעוננים מה שרשום במזל, **ואתה לא כן** פירוש לא תהא הודעת העתידות לך כן אלא נביא אקים וגו':

או ירמוז על זה הדרך **לא כן וגו'**, פירוש איך במצב זה כמותם אלא נתנם לך ה' אלהיך תחת ממשלתך כל המזלות וכל צבא השמים כאומרו (תהלים ח') כל שמה תחת רגליו, וכמו שדרשו ז"ל (שבת קנ"ו:) בפסוק צדק יקראהו לרגלו, ואומרו **נביא אקים וגו'** בא להשיב סוף כל סוף כפי זה יהיו הגוים בהדרגה גדולה שידעו העתידות מה שאין כן ישראל, לזה אמר נביא אקים וגו', ואולי שכן הבין שאול כששאל בבעלת אוב (ש"א כ"ח), כי לא אסר ה' לשאול אוב או ידעוני אלא במקום שיקים נביא אבל זולת זה אם יצטרכו לדעת שאול ישאלו בהם:

טז **ככל אשר שאלת וגו'**. אולי שבא לומר שהם גרמו לעצמם שאין כולם נביאים כמו שאמרו ביום הקהל קרב אתה ושמע ופחדו מצער הנסבב מהנבואה לזה גם ה' יתן להם נביא והצריך לדבר אליו יבא ויגידנו, ולטעם זה אמר הכתוב כל האמור בענין:

(כ כב) **אך הנביא אשר יזיד וגו'**. צריך לדעת א' אומרו **אך**, גם אומרו **אשר יזיד** ולא הספיק לומר אשר ידבר וגו', ב' אומרו **וכי תאמר בלבבך וגו' אשר ידבר וגו' ולא יהיה הדבר וגו'** פשיטא שאם לא יהיה מה שצוה שלא דבר ה' הדבר ההוא, ג' אומרו **אשר ידבר בשם ה'** למה בפסוק שלפניו אמר בשמי ובפסוק זה אמר בשם ה', ד' אומרו **הוא הדבר** שלא היה לו לומר אלא לא דברו ה' ואני יודע שחוזר להדבר ההוא:

אכן יתבאר הענין על פי מה שאמר הנביא במעשה יהושפט ואחאב במלחמת רמות גלעד (מ"א כ"ב) שכל הנביאים פה אחד דברו לאחאב עלה והצלח, ומדברי מיכיהו בן ימלה נתגלה הדברים שרוח יצא מלפני ה' לפתות אחאב לעלות וליפול במלחמה, ובחידושי על דברי נביאים דקדקתי למה בתחלה עבר על מיכיהו רוח נבות ונתנבא כנביאים הראשונים ואמר עלה והצלח ואח"כ בנבואה אחרונה דבר נבואת ה' ולא הועיל לפניו רוח נבות, ועל הרוח גם כן תמיה אני איך לא קיים שליחותו אשר יצא לעשות, עוד קשה למיכיהו למה בטל עצת ה' ח"ו ומחשבותיו שחשב להפיל אחאב במלחמת רמות גלעד והוא בא וגילה סודו לאחאב עצמו:

אכן הן הנה הדברים אשר העיר ה' בנועם דבריו, לפי שהכל גלוי וצפוי לפני הבורא כי יבא זמן שתצא רוח מלפניו ותטעה הנביאים והגם ששקר דברו עם כל זה אנוסים הם, לזה כשבא לצוות עונש הנביא הקדים ואמר **אך הנביא** אך מיעט נביא כיוצא בזה שידבר דבר ולא יקום ולא ימות, ודקדק לומר **אשר יזיד** להעריך שלא ימות אלא נביא אשר יזיד לדבר וגו' לומר אבל נביא שדבר שקר ולא הזיד וכגון שהטעהו רוח נבות שזה אין עליו אשמת דבר כי הרוח בהסכמת ה' יצא והמתנבאים מצדו נקיים הם מהעון. והגם שבסנהדרין (פ"ט). אמרו שצדקיהו בן כנענה חייב הגם שרוח נבות הטעתו, הוא מטעם שאמרו שם דהוה ליה למידן אין ב' נביאים מתנבאים בסגנון אחד אבל זולת זה פטור היה, והגם שד' מאות נביאים אמרו כן וגם מיכיהו בן ימלה גם כן אמר עלה והצלח וגומר, עם כל זה כולם פתחו פיהם להתנבאות והרוח דברה בפיהם וכשהרגישו שנבאו בסגנון א' לא הוסיפו לדבר עוד בדבר הזה מה שאין כן צדקיהו, ועל זה יאמר אשר יזיד וגו' ומת וגו':

ומעתה כאן הבן שואל במה נדע הדבר וגו', ואם ממה שלא יהיה הדבר חיישינן לרוח נבות המטעה וכיוצא בה ולמה יומת האיש הנביא כיון שהרוח שיצא בדבר ה' הטעתו, וכיוצא בדבר אם במעשה

רמות לא היה בא מיכיהו וגילה הסוד היו מתחייבים מיתה כל ד' מאות נביאים על לא חמס עשו וה' אוהב משפט, והוא אומר **וכי תאמר וגו' איכה נדע הדבר אשר לא דברו ה'**, כאן כלל דבר ה' לנביא וכלל גם כן דבר ה' לרוח צא ועשה כן:

ואמר אשר ידבר הנביא וגו' פירוש אם הנביא יאמר נבואתו בשם ה' והוא מה שדקדק לומר בשם ה', ולא יהיה הדבר וגו' אז תדע כי בזדון דברו הנביא פירוש ולא בא דברו מצד רוח שהטעתו, והטעם כי לא ינוח רוח שקר בשם ה' הנכבד כי ה' אלהים אמת, והוא אומר **הוא הדבר אשר לא דברו ה' פירוש הוא שאני אומר לך עליו שלא דברו ה', וגם לא בא ברוח אלא בזדון, והוא אומר **בזדון דברו הנביא**, אבל יש דבר אחר שהגם שהוא שקר ואין התורה יכולה לומר לך לא דברו ה' בזדון דברו הנביא והוא כשלא ידבר הנביא בשם ה' שהגם שיהיה שקר יש לחוש לרוח כרוח נבות:**

ובזה יערב לנפש אדם ענין מיכיהו כי בתחלה לא הזכיר שם ה' ולזה לא היה אומר אלא דברי הרוח עד שנתחכם יהושפט ואמר אליו (דה"ב י"ח ט"ו) אני משביעך אשר לא תדבר אלי רק אמת בשם ה', פירוש נתחכם לומר לו התנאי שהתנה ה' כאן ואמר אשר ידבר הנביא בשם ה' לפי מה שפירשנו שידבר בשם ה', ובזה אם יש רוח מטעה תפנה מקום, וכן היה כשהזכיר אליו שם ה' ואמר הנביא בשם ה' ברח לו נבות ואמר הנביא האמת במה שהוא:

ובזה נתיישבו כל הדקדוקים שדקדקנו בענין נבואת רמות גלעד והגם שלא מצינו שהזכיר מיכיהו שם ה', הזכירו ומקרא קצר הוא כיון שהזכירו יהושפט וכוון מיכיהו לשם שהזכיר יהושפט הועיל, ולא תקשה מאומרו שם כמה פעמים אני משביעך וגו' בשם ה' שיראה שהשביעו כמה פעמים לדבר בשם ה', כי אולי שלא הרגיש מיכיהו בדקדוק זה של יהושפט אלא בפעם אחרונה:

או אפשר כי מאמר בשם ה' אינו נסמך למאמר אני משביעך אלא מאמר בפני עצמו שחדש באחרונה, ולפי זה לא קשה למה גילה מיכיהו סוד ה', כי יחרב העולם ולא ישתנה מקור האמת לייחד שמן על דבר שקר ח"ו, ומה גם כי על כל פנים עשה הרוח פעולתו כי לא האמין אליו אחאב ועלה ונפל ונמצאת מחשבת ה' קיימת ולא מתייחס השקר לשם ה' אלהים אמת:

דברים פרק-יט

ח **ואם ירחיב וגו' לאבותיך**. פירוש עצמן כי הם ינחלו הארץ לעתיד לבא, ואמר זה יושג להם אם ישמרו את כל התורה ויעשוה ותהיה השמירה והעשייה מאהבת ה' ולא מיראה הדור ההוא אשר יעמוד בזה, בימיו יקים ה' דברו הטוב לתת כל העשרה עממין ויעמיד ביד ישראל כל הטוב שהבטיח לעשות לאבות ביום עומדם בתחיה, ורבותינו ז"ל (סנהדרין צ"ט): העירו שגאולה העתידה תלויה בעבודת ה' מאהבה דוקא:

יא **וכי יהיה איש שונא וגו'**. פרשה זו רומזת מה שאמרו בגמ' מכות דף י"ב שלשה טעיות עתיד שרו של אדום לטעות לעתיד לבא, ואחד מהם הוא שערי מקלט קולטות ההורג בשוגג והוא מזיד, וידוע כי שרו של אדום הוא ס"מ הוא שטן (ב"ב ט"ז). הוא יצר הרע ועליו העיד הכתוב כאן, ואמר **כי יהיה איש שונא** כי אין שונא לאדם כיצרו הרע והוא מקור השנאה, **לרעהו** כי הוא מראה ריעות לכל כי לטובתם מיעצם, והוא שונא לו ומבקש רעתו בדרך אהבה וריעות, **וארב** שאורב לו להחטיאו כי יש לך לדעת שעבירה ראשונה שעושה האדם אינו עושה אלא כשגגה ובזה מוצא שער הצר ליכנס לנפש, גם מקדים להאדם כאומרו (בראשית ד') לפתח חטאת רובץ קודם בא המנגדו באדם, גם מסביר לו פנים על מעשה הרע ויאמר לרע טוב ואין לך אורב גדול מזה, ובזה מתגבר עליו, והוא אומר **וקם עליו** מה שאין כן קודם לכן שהיה כחוט השערה הלך בתוך האדם (סוכה נ"ב): ועל ידי החטא יתגבר ויקום עליו:

ואומר והכהו נפש כאן העיר שהוא מדבר על ס"מ ולזה אמר והכהו נפש פירוש שחובל בנפשו כי על ידי החטא תמות הנפש, **ונס אל אחת** פירוש אם ינום אל אחת הערים האל לבצר עצמה שהיא מערי המקלט, **ושלחו זקני עירו** הם בית דין של מעלה שהיא עיר של השר של אדום, **ולקחו אותו** ועל פי המשפט יתנוהו ביד גואל הדם הוא אבינו שבשמים:

ואמרו ומת כאן רמז סוד אומרם ז"ל (סנהדרין לח:): מושיט אצבעו בהם ושרפם, והוא אומר **ביד גואל הדם ומת** פירוש בנגיעת יד ה' בו בזה הוא מת מעצמו, ולפי שאמרו ז"ל כי הריגת ס"מ תהיה גם כן על ידי ישראל שידם תהיה בו להמיתו עם ה' ברוך הוא, לזה אמר **לא תחוס עליו**, והגם שהצדיקים הרויחו באמצעותו, יש להם להביט אל דם נקי כמה דמים רבים ששפך באורבו, ואז **וטוב לך** תהיה

נחלטת בחינת הטוב לך, כי בהבטל רוח הטומאה תהיה נשלמת בחינת הטוב במקומה שהם בני ישראל:

יט) ועשיתם לו כאשר זמם. רבותינו ז"ל אמרו (מכות ה'): מכאן הרגו אין נהרגים כאשר זמם ולא כאשר עשה, וקשה דלמא אמר הכתוב כאשר זמם להתחייב אפילו לא עשה אלא מעת אשר ענה סרה זמם לעשות רעה לאחיו נתחייב, וכשנעשה מעשה על ידו ונהרג יש כאן זמם ועשה וקורא אני בו גם כן זמם ונוסף שעשה ואין כאן טענת אין עונשין מן הדין:

אכן עיקר הדרשה היא ממה שהיה לו לומר כאשר ענה על אחיו וחוזר למה שאמר שקר ענה באחיו יעשו לו כאשר ענה, ובמאמר זה ישנו לחיוב בין נהרג בין לא נהרג שניהם נכללים במשמעות אשר ענה, ומה שלא אמר לשון הכולל והלך לבקש לשון זה אשר זמם לדיוק בא, לומר דוקא זמם ולא עשה כדבריהם ז"ל, וז"ל בבביתא אמרו אמר לו אביו לאו ק"ו הוא אמר לו למדתנו רבינו אין עונשין מן הדין וכו', אין להקשות מזה לדבריהם, כי בלא טעם אין עונשין מן הדין היה הק"ו מכריח לומר שלא בא הכתוב לפוטרו אם הרגו שהרי ק"ו הדברים ואין כח בדיוק לדחות הק"ו, ולאוקמי קרא שלא בדיוק, אם לא מטעם שדחה רבי אין עונשין מן הדין:

דברים פרק כ

א) כי תצא למלחמה וגו'. אולי שרמז הכתוב מלחמת האדם עם יצרו, ובא להסיר מלבבו מורך, ואמר **כי תצא למלחמה** הידועה שאין גדולה ממנה, והנה במלחמה זו יש ב' דברים קשים לאדם שמתישים כוחו, א' הוא שאינו מלומד במלחמה כמו שהוא מלומד ורגיל במין מלחמה זו יצרו הרע, ב' שהרכבת האדם חוכקת דברי היצר בכל אשר יאמר אליו בעניני האיסור לגנוב ולגזול ולגאות ולאכול כל אשר תאוה נפשו, וזה ימנעוהו מלשמוע אל דברי התורה והמצות, ומה גם אחר שנכשל בעבירות רבות שיתוספו כוחות הרע שנולדו ממעשיו הרעים כמו שפירשתי במקומות אחרים והרי הוא ביניהם כחררה שאין לה הופכין:

לזה בא דבר ה' כאן ואמר **כי תצא למלחמה** וראית בעיני שכלך **סוס ורכב**, סוס כנגד מה שהוא היצר סוס מוכן למלחמה מה שאינו כן האדם, רכב כנגד הרכבת האדם שנוטה וחושקת לדברים, ואמרו **עם רב ממך** כנגד כוחות הרע שניתוספו ממנו מצד מעשיו הרעים כמו שאמרנו, אף על פי כן בא דברו הטוב ואמר **לא תירא מהם**, והטעם הוא **כי ה' אלהיך עמך** פירוש הן אמת אם היית בא למלחמה בכחך אין בך כח לעמוד במלחמה זו אבל כיון שה' אלהיך עמך כחו גדול להצילך, כי כשבא אדם ליטהר ימינו יתברך מקבלתו ונדבק לה' והוא יכניע מציריו:

וגמר אומר **המעלך מארץ מצרים** כי זה מופת חותך כי ה' מפרק הקליפה מן הקדושה ומבררה, והוא סוד העלאת ישראל ממצרים כידוע ליודעי חן, וזה לך האות כדי שתתחזק במלחמה, וכן הוא אומר (תהלים ל"ז) **צופה רשע לצדיק וגו' ה' לא יעזבנו בידו**, ואמרו ז"ל (קידושין ל'): שהכתוב מדבר על יצר הרע שהוא מתגבר על האדם וה' עוזרו ומצילו מידו:

להלחם וגו' להושיע וגו'. פירוש להלחם וגו' לאבד אויביכם, ואמרו **להושיע** וגו' פירוש שלא ימות מבני ישראל אחד במלחמה, וזה הוא עיקר הנס שתהיה המלחמה כבדה באויביהם ולא יפקד אחד מבני ישראל, ואולי כי לזה נתכוון במה שאמר בתחילת הכתוב ה' **אלהיכם** הזכיר הרחמים והדין, רחמים להושיע ישראל, דין לאבד אויביהם, וזולת זה היה די באומרו כי אלהיכם הולך:

ח) מי האיש הירא וגו'. רבותינו ז"ל אמרו (סוטה מ"ד). זה הירא מעבירות שבידו, פירוש על דרך אומרו (ישעי' ל"ג) **פחדו בציון חטאים**, שכל מי שיש בידו עבירות לבו ירא וחרד מעצמו, ואפילו אינו יודע שיש בידו עבירות הפחד הנכנס בלבבו במלחמה תודיעהו כי יש בידו עבירות, ורבותינו ז"ל (או"ח סי' נ"ר בשם הירושלמי) שיערו העון שיכנס בלבו הפחד מיוצרו שאפילו אין בידו אלא שדיבר בין ישתבח ליוצר, והטעם כי הנכנס למלחמה צריך לעשות לו נס להנצל מחרב אויב וכל שבידו מבחינת הרע אינו ראוי לנס ומזלו יפחידו:

י) כי תקרב וגו'. אולי פרשה זו תרמוז על פי מה שאמר הרשב"י בספר הזוהר (ח"ב ס"ב). כי האדון ב"ה שולח נשמה יתירה להאדם מעולם העליון להדריכו בדרך ישר ובאמצעותה ימלט האדם מהמחטאיו, וצוה ה' לנשמה ואמר **כי תקרב אל עיר** זה הוא גוף האדם שנקרא עיר כאומרם בספר

הזוהר (ז"ח רות צ"ז) בפסוק עיר קטנה וז"ל עיר קטנה דא גופא דבר נש ע"כ, למלחמה כי צריך כח להציל האדם מיד מרשיעו:

ודקדק לומר עליה פירוש בשביל העיר למלטה מיצר הרע על דרך אומרו (קהלת ט') ובא אליה וגו' ומלט העיר בחכמתו (נדרים ל"ב:), **וקראת אליה לשלום** פירוש שלא תבא אליה בפסיעותיך להטותו לדרך הטוב מן הקצה אל הקצה, אלא בתחילה בקרבך תקרא אליה לשלום שעשה יעשה גם לעולם העליון ויהנה בזה ובבא ויתן חלק לגופניות וחלק לרוחניות כי גם לעולם העליון צריך האדם למזונות ואם לא יטריח בעולם הזה בעד עולם הבא גם כן, נמצא שלא יגיעו ויאבד לעולם ועד ודרך זה יקרא דברי שלום שהוא הביצוע:

ואומרו והיה אם שלום. פירוש והיה לשון שמחה היא אם שלום תענך, ואמר **ופתחה** פירוש אין צורך אלא פתיחה לבד ואם יפתח כפתחו של מחט הקב"ה יפתח לו כפתחו של אולם, והוא מה שגמר אומר **והיה כל העם הנמצא בה** רמ"ח איברים ושס"ה גידים הכל ישתעבד לנשמה, בין בבחינת מצות עשה יהיו למם לעשות בגופם ובממונם וכו', בין בבחינת מצות לא תעשה **ועבדוך** פירוש כעבד הירא מרבו לבל נטות מדבריו ימין ושמאל:

ואומרו ואם לא תשלים וגו'. פירוש אם לא השלימה העיר ונטתה אשוריה מני דרך, ולפעמים יקר מקרה שאחר שהתחיל האדם להטיב מעשיו ישוב אחורנית, וכשאירע זה להאדם יגדיל רשע ויתחזק יצרו עליו יותר מבראשונה להלחם עם הנשמה, והוא אומרו **ועשתה עמך מלחמה** יצו ה' לצור על העיר בסיגופים וכמאמרם ז"ל (ברכות ה'). לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע והרגזתו הוא לסגף עצמו בדברים המותרים לו, גם בתעניות ומלקיות ובכי להתיש כח הרע שבעיר, ומבטיחו ה' ליתנה בידו כאומרו ונתנה ה' אלהיך בידך, **והכית כל זכורה** הוא כח ס"מ וחיילותיו:

ואומרו לפי חרב על דרך אומרו (תהלים קמ"ט) רוממות אל בגרונום וחרב פיפיות בידם:

ואומרו רק הנשים והטף פירוש נשים הם נפש ורוח ונקראו נשים בערך הנשמה כידוע ליודעי חן, והטף הם מצות ומעשים טובים שעשה אדם קודם שהיה מתועב בעיני ה' בסוד (תהלים נ') ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי, וכשאדם חוזר בו יחשבו לזכות:

גם על פי דבריהם ז"ל שאמרו (יומא פ"ו:) שגגות נעשות לו כזכיות ולהם יקרא טף:

ואומרו והבהמה הוא תאות החומר שיקרא בהמה, **וכל אשר בעיר תבוז לך** שהכל יהיה לתועלת הנשמה לתקן הצריך לתקן להשגת המושכלות, כי גם תאות הבהמי תסגל סגל הטוב במה שנוגע לה:

ואומרו כן תעשה לכל הערים וגו'. פירוש כל מצות האמורות בענין אינם אלא לעדים שהם הגופות שנתרחקו, על דרך אומרו (ישעי' נ"ז) לרחוק ולקרוב, שבעל עבירות יקרא רחוק מהשכינה שהיא מקור הקדושה שממנה היא מחצב הנשמה העליונה, אבל עיר שהיא מערי הגוים פירוש שאין לה קשר עם הקדושה ויצאתה ממקורה ברוב פשעיה ככל הגוים אין לנשמה חלק עמה ולא תקוה בה להשיבה, והוא אומרו **אשר לא מערי הגוים** וגו', כי בחינות ההם אין להם אלא להחרימם, וזו היתה שגגת משה בקבלת ערב רב (שמו"ר פמ"ב), וה' אמר אליו ששורשם רע ואינם עומדים בגדר הקדושה ומובדלים לחלק רע, וכשהיה מחיה אותם פירוש לקרבם לקודש אינו מחיה במ כל נשמה, דקדק לומר כל היא הרוח שזוכה ראשונה עם הנשמה: